

KAMPANJA „PREKRIŽI HEPATITIS B, PREKRIŽI HEPATITIS C“

Promocija testiranja na virusne hepatitise u domovima zdravlja

IZVJEŠTAJ

HRVATSKA UDRUGA ZA BORBU PROTIV HIV-A I VIRUSNOG HEPATITISA

Pripremila: *Latica Mirjanić, mag.psih.*

ZAGREB, 2011.

ZAHVALE:

Ovim putem bismo se željeli zahvaliti *spozorima kampanje*

- Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi Republike Hrvatske

- Privredna banka Zagreb

Ljubazne zahvale B1 plakatima.

Zahvale Klinici za infektivne bolesti Dr. Fran Mihaljević na podršci u ovoj kampanji.

Zahvale Domovima zdravlja u Gradu Zagrebu.

UKLJUČENE INSTITUCIJE:

U svrhu poticanja na odlazak na testiranje, u suradnji sa Klinikom za infektivne bolesti Dr. Fran Mihaljević, Hrvatskim zavodom za javno zdravstvo, Gradskim ured za zdravstvo i branitelje Grada Zagreba i Ministarstvom zdravstva i socijalne skrbi pokrenuli smo kampanju po domovima zdravlja diljem Republike Hrvatske.

ZAŠTO KAMPANJA?

Hepatitis je danas u svijetu jedan od vodećih javnozdravstvenih problema. Prvenstveno govorimo o problemu velikog broja infekcija i činjenici da se infekcija hepatitisom dešava mnogo lakše nego što je to slučaj kod niza drugih virusa. Osim toga, problem je i taj što velik broj osoba nije svjestan da živi sa ovim virusom dok bolest ne dođe u naprednu fazu i sve su posljedice puno teže, a samim time je i liječenje puno kompliciranije. Još uvijek je slabo poznata činjenica da svaka 12-a osoba u svijetu živi sa kroničnim oblikom hepatitisa B ili C. Ako govorimo o jednom školskom razredu djece, lako je zaključiti da to znači u prosjeku 3 djece u svakom razredu. Procjena za Hrvatsku govori da oko 1,7% populacije živi samo sa jednim od virusa – hepatitisom C, što čini gotovo 75000 ljudi. Poznavajući putove transmisije hepatitisa, te s obzirom da se radi samo o hepatitisu C, lako je zaključiti koliko je stanje alarmantno.

U Republici Hrvatskoj još uvijek ne postoje epidemiološki podaci o virusnim hepatitisima, a svijest o potrebi testiranja još je uvijek jako niska. I ova se bolest, kao i mnoge druge, zbog stigmatizirajućeg pristupa koji ih veže samo uz određene sub-populacije u društvu, pripisuje određenom opisu ljudi. Mnogi ljudi koji se ne svrstavaju u te sub-populacije, ne smatraju se ugroženima te su zbog same te činjenice izloženiji mogućnosti infekcije. Od velike je važnosti skrenuti pažnju populacije na mogući rizik – bilo aktualni ili prošli te na taj način prevenirati mogućnost infekcije. Cilj cijele kampanje je potaknuti na preispitivanje vlastitih stavova i zdravlja, a ne stigmatizirati druge.

KAKO SE KAMPAJA PROVODILA?

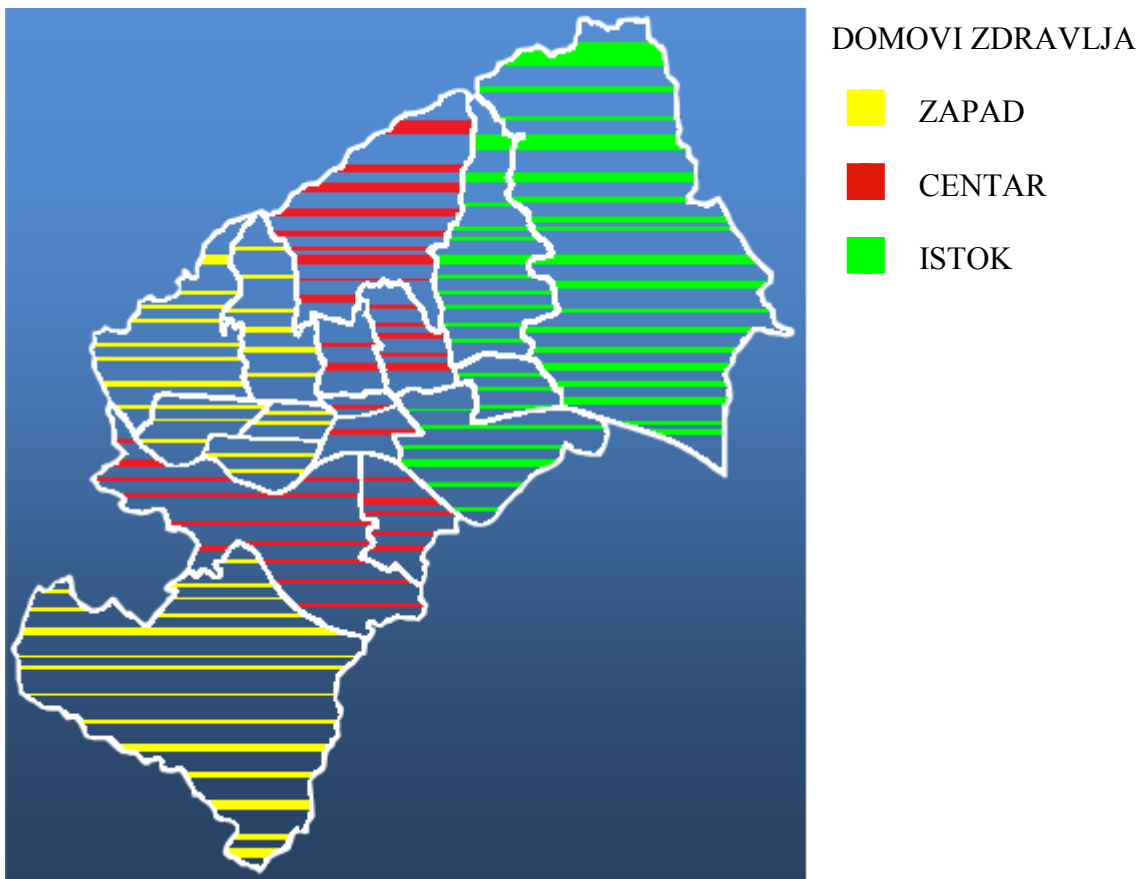
Na 1100 oglasnih mjesta u cijeloj Republici Hrvatskoj u Domovima zdravlja izvješen je plakat „Jeste li se ikada testirali na hepatitis B ili hepatitis C“ u razdoblju 01.06.2011. – 11.09.2011.

Kako bismo utvrdili poticajni kanal komunikacije za građane, u Gradu Zagrebu se provodila pojačana kampanja.

Ona se sastojala u kampanji u javnom gradskom prijevozu povodom Svjetskog dana hepatitisa 28.07.2011. Kampanju su mogli popratiti građani u razdoblju od 17.07.2011. – 31.07.2011.

U razdoblju od 01.09.2011. do 31.10.2011. građani Grada Zagreba su mogli osobno popuniti anketu u kojoj su bili navedeni rizici od zaraze. Isti rizici navedeni su i na plakatu. Domovi zdravlja u koje su ankete distribuirane izabrani su slučajnim izborom po teritorijalnoj podijeljenosti domova zdravlja u Zagrebu (istok, zapad i centar). Na ovaj način osigurana je procjena osobnog rizika od zaraze hepatitisom, što plakat sam po sebi ne garantira.

GRAD ZAGREB

Prekriži hepatitis B, prekriži hepatitis C

REZULTATI I KOMENTARI:

Ukupno je sudjelovalo 116 osoba. U Tablici 1. mogu se vidjeti deskriptivni podaci osoba koje su ispunile anketu. Sudionici su većinom žene, osobe srednje stručne spreme i zaposlene osobe u Zagrebu. Medijan dobi (34) sugerira da su procjenu vlastitog rizika infekcije virusnim hepatitisima ispunile osobe dobne skupine koja se inače povezuje sa asimptomatskom fazom bolesti.

Tablica 1: Deskriptivni podaci

Spol	M	Ž				
%	33,3	66,7				
Dob	M	St.d.	Medijan	Raspon		
	37,64	14,2	34,00	19-79		
Stručna sprema	Nezavršena OŠ	OŠ	SSS	VŠS/Bacc.	VSS/Mag.	Magisterij/Doktorat
%	0,9	3,7	51,4	19,6	19,6	4,7
Radni status	zaposlen	nezaposlen	mirovina	student		
%	66,0	9,7	13,6	10,7		

Tablica 2: Rizici infekcije hepatitisom

%	DA	NE
Dijeljenje igala i šprica	/	100
Tetovaža/piercing	13,8	86,2
Transfuzija	17,2	82,8
Operativni zahvat	50,9	49,1
Prethodno prije 1993 g.?	20,7	79,3
Nezaštićeni spolni odnos u zadnjih 6. mjeseci?	41,4	58,6
Prethodno sa slučajnim partnerom?	7,0	93,0
Dijeljenje oštih osobnih higijenskih predmeta	6,0	94,0
Transplantacija organa	/	100
Hemofilija	0,9	99,1
Dijaliza bubrega	/	100
Kontakt s tuđom krvi dok ste imali ozljedu ili ogrebotinu?	10,3	89,7

Što se samih rizika tiče (Tablica 2), u skladu sa nastojanjima nismo zahvatili najbrojniju skupinu osoba koje žive s kroničnim hepatitisom C (intravenski ovisnici droga. Također ovim uzorkom nisu zahvaćene osobe koje su imale transplantaciju organa i dijalizu bubrega (vjerojatno zbog dobne skupine) te je rizik procijenila samo jedna osoba sa hemofilijom. Najčešći rizici koje su osobe navele su operativni zahvat prije 1993. godine (20,7%), transfuzija (17,2%), kontakt s tuđom krvi (10,3%), nezaštićeni spolni odnos sa slučajnim partnerom (7%) i dijeljenje oštih higijenskih predmeta (6%)

Prekriži hepatitis B, prekriži hepatitis C

Tablica 3: Odlazak na testiranje i edukacija

%	DA	NE
HIV	11,2	88,8
HBV	20,9	79,1
HCV	11,3	88,7
Cijepljenje protiv HBV	34,5	65,5
Dodatne edukacije	28,4	71,6

Od dosadašnjih odlazaka na testiranje, najučestalije je testiranje na hepatitis B (20,9%), dok se na testiranje na HIV i hepatitis C građani podjednako odlučuju. 34,5% građana je cijepljeno, a manje od trećine njih je imalo neku dodatnu edukaciju o virusnim hepatitisima, izuzev informacija koje su čuli u školi.

Tablica 4: Binomijalni test

RIZICI	Kategorija	N	p ili q	Proporcija	p
Tetoviranje/piercing	NE	100	q	0,86	<0,05
	DA	16	p	0,14	
Transfuzija	NE	96	q	0,83	<0,05
	DA	20	p	0,17	
Operativni zahvat	DA	59	q	0,51	NZ
	NE	57	p	0,49	
Operacija prije 1993 g.	DA	24	q	0,21	<0,05
	NE	92	p	0,79	
Nezaštićeni spolni odnos zadnjih 6 mjeseci?	NE	68	q	0,59	NZ
	DA	48	p	0,41	
Taj odnos sa slučajnim partnerom?	NE	106	q	0,93	<0,05
	DA	8	p	0,07	
Dijeljenje oštih higijenskih predmeta	NE	109	q	0,94	<0,05
	DA	7	p	0,06	
Hemofilija	NE	115	q	0,99	<0,05
	DA	1	p	0,01	
Kontakt s tuđom krvi	NE	104	q	0,90	<0,05
	DA	12	p	0,10	
Da li ste se ikada testirali na HIV?	NE	103	q	0,89	<0,05
	DA	13	p	0,11	
Da li ste se testirali na Hepatitis B?	DA	24	q	0,21	<0,05
	NE	91	p	0,79	
Da li ste se testirali na Hepatitis C?	NE	102	q	0,89	<0,05
	DA	13	p	0,11	
Jeste li se cijepili protiv Hepatitisa B?	DA	40	q	0,34	<0,05
	NE	76	p	0,66	
Dodatna edukacija	NE	83	q	0,72	<0,05
	DA	33	p	0,28	

*NZ – nije značajno

Binomijalni test računa da li se udio dobiven u uzorku razlikuje od očekivanog. Udio za svaku pojedinu kategoriju računa se:

$$\text{Proporcija} = N_{\text{kategorije}} / N_{\text{ukupni}}$$

Prekriži hepatitis B, prekriži hepatitis C

Očekivana proporcija (P_0) za varijable bila je 0,5, odnosno pretpostavila se podjednaka zastupljenost obje kategorije u uzorku. Značajnost je izračunata preko z-vrijednosti.¹

U uzorku se pojavljuje podjednak broj osoba s obzirom na dvije činjenice. Prva je da li su ikada bili na operativnom zahvatu, a druga jesu li imali nezaštićeni spolni odnos u posljednjih 6 mjeseci (stalna veza). Broj osoba sa svim ostalim rizicima je u značajno manjoj proporciji prisutan u ovom uzorku. Kako je riječ o manjem dijelu populacije, moguće je još uvijek govoriti o skupinama pod povećanim rizikom ako promatramo stanovnike Grada Zagreba koji su u trenutku provedbe kampanje koristili usluge domova zdravlja.

Tablica 5: Povezanost između varijabli uzetih u analizu (ϕ – koeficijent)

RIZICI	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
1. Tetoviranje/piercing	/												
2. Transfuzija	0,016	/											
3. Operativni zahvat	0,043	0,266*	/										
4. Operacija prije 1993.	-0,081	0,105	0,502*	/									
5. Nezaštićeni spolni odnos zadnjih 6 mjeseci?	0,222*	0,034	0,021	-0,083	/								
6. Taj odnos sa slučajnim partnerom?	0,198	-0,031	-0,142	-0,053	0,328*	/							
7. Dijeljenje oštih higijenskih predmeta	0,109	-0,116	0,032	-0,040	0,081	0,216*	/						
8. Hemofilija	-0,037	-0,043	0,092	0,183*	-0,078	-0,026	-0,024	/					
9. Kontakt s tuđom krv	0,110	-0,005	0,164	0,036	0,002	-0,094	0,271*	-	/				
10. Testiranje na HIV	0,175	0,127	0,295*	0,021	0,090	0,009	0,025	-	0,059	/			
11. Testiranje na Hepatitis B	-0,21	0,160	0,167	0	-0,174	-0,140	0,048	-	0,245*	0,290*	/		
12. Testiranje na Hepatitis C	0,95	0,054	0,244*	-0,048	-0,024	0,117	0,024	-	0,058	0,566*	0,425*	/	
13. Cijepljenje protiv Hepatitisa B	0,078	-0,043	0,169	-0,057	-0,057	-0,053	0,045	-	0,230*	0,536*	0,536*	0,382*	/
14. Dodatna edukacija	0,025	-0,035	0,123	-0,086	-	0,058	-0,080	0,148	0,162	0,261*	0,384*	0,381*	0,427*

* značajna korelacija (<0,05)

Korelacije među varijablama prikazane su pomoću ϕ – koeficijenta, koji se izračunava na sljedeći način:

Dihotomne varijable	ϕ – koeficijent		Ukupno
	1	2	
1	A	B	e = A+B
2	C	D	f = C+D
Ukupno	g = A+C	h = B+D	A+B+C+D

$$\phi = (AD-BC)/\sqrt{efgh}$$

Značajnost ovog koeficijenta korelacije računa se preko χ^2 vrijednosti.²

¹ <http://stattrek.com/lesson1/formulas.aspx>; One-sample z-test for proportions: z-score = $z = (p - P_0) / \sqrt{(p * q / n)}$

² $\phi^2 = \chi^2 / N$

Prekriži hepatitis B, prekriži hepatitis C

U Tablici 5. od prikazanih korelacija, dodatna edukacija o virusnim hepatitisima, od čega se izuzima ona edukacija koja se stiče u školi, povezana je sa testiranjem na HIV, hepatitis C, hepatitis B i sa cijepljenjem protiv hepatitisa B. Cijepljenje se povezuje sa sva tri testiranja te se testiranja također međusobno povezuju.

Dodatno se testiranje na hepatitis B povezuje sa kontaktom sa tuđom krvi, a testiranje na HIV i hepatitis C sa odlaskom na operativni zahvat. Transfuzija se također povezuje sa operativnim zahvatom.

Što se još rizika tiče, dodatna edukacija se povezuje sa nezaštićenim spolnim odnosom u posljednjih 6. mjeseci. Kontakt s tuđom krvi se povezuje sa dijeljenjem oštih higijenskih predmeta, a to dijeljenje je povezano sa odnosom sa slučajnim partnerom.

Odnos sa slučajnim partnerom se povezuje sa nezaštićenim spolnim odnosom u posljednjih 6. mjeseci, a takav odnos se dodatno povezuje sa tetoviranjem ili piercing-om.

DODATNA EDUKACIJA O VIRUSNIM HEPATITISIMA

DODATNA EDUKACIJA O VIRUSNIM HEPATITISIMA										
Dodatne edukacije	HIV testiranje			Ukupno	Dodatne edukacije	HBV testiranje			Ukupno	
	DA	NE				DA	NE			
	DA (%)	25 (75,8)	8 (24,2)			DA (%)	18 (54,5)	15 (45,5)		33 (100)
	NE (%)	78 (94,0)	5 (6,0)			NE (%)	73 (89,0)	9 (11,0)		82 (100)
	Ukupno	103 (88,9)	13 (11,2)			Ukupno	91 (79,1)	24 (20,9)		115 (100)
Dodatne edukacije	HCV testiranje			Ukupno	Dodatne edukacije	HBV cijepljenje			Ukupno	
	DA	NE				DA	NE			
	DA (%)	23 (69,7)	10 (30,3)			DA (%)	11 (33,3)	22 (66,7)		33 (100)
	NE (%)	79 (96,3)	3 (3,7)			NE (%)	65 (78,3)	18 (21,7)		83 (100)
	Ukupno	102 (88,7)	13 (11,3)			Ukupno	76 (65,5)	40 (34,5)		116 (100)
Dodatne edukacije	HBV testiranje	HBV cijepljenje		Ukupno	Dodatne edukacije	Nezaštićeni spolni odnos u zadnjih 6 mjeseci				
		DA	NE			DA	NE			
		DA (%)	1 (6,7)			14 (93,3)	DA (%)	25 (75,8)	8 (24,2)	33 (100)
	NE (%)	10 (55,6)	8 (44,4)			NE (%)	43 (51,8)	40 (48,2)	83 (100)	
	Ukupno	11 (33,3)	22 (66,7)			Ukupno	68 (58,6)	48 (41,4)	116 (100)	
	NE	DA (%)	3 (33,3)			6 (66,7)	NE (%)	73 (100)	11 (15,1)	62 (84,9)
		NE (%)	73 (100)			11 (15,1)	Ukupno	82 (100)	17 (20,7)	65 (79,3)
Ukupno		82 (100)	17 (20,7)							

Oni koji su imali edukaciju češće se odlučuju na testiranje na HIV (sa 6% bez edukacije na 24,2% sa edukacijom).

Također, oni koji su imali edukaciju češće se odlučuju na testiranje na Hepatitis B, s time da je velika razlika od 11% onih koji su testirani neovisno o edukaciji i 45% onih kod kojih se testiranje povezuje sa dodatnom edukacijom. Isto vrijedi i za hepatitis C (sa 3,7% na 30,3% veći udio onih koji su bili na testiranju, ovisno o tome jesu li imali dodatnu edukaciju). Još uvijek, 80-ak % uzorka nije se testiralo niti na jedan od virusa.

Od onih koji su se cijepili protiv hepatitisa B, veći je udio onih koji su bili na testiranju te se cijepljenje dodatno pojačava sa edukacijom. Zbog ne odlaska na testiranje na hepatitis B, 55,6% osoba se nije cijepilo, a dodatni izostanak edukacije pojačava ovaj postotak na 84,9%. Dodatna edukacija o virusnim hepatitisima samostalno pogoduje većem cijepljenju (66,7% u odnosu na 21,7% bez edukacije).

Oni koji su se dodatno educirali, uglavnom nisu prakticirali nezaštićene spolne odnose (75,8%). No, podjednak udio zaštićenih i nezaštićenih odnosa kod onih koji nisu imali dodatnu edukaciju ne može se u potpunosti interpretirati, jer nemamo podatak o stalnoj vezi, koja je jedan od glavnih faktora nezaštićenih spolnih odnosa.

TESTIRANJE

TESTIRANJE							
HBV testiranje	HIV testiranje			HCV testiranje	HIV testiranje		
	DA	NE	Ukupno		DA	NE	Ukupno
	7 (29,2)	17 (70,8)	24 (100)		8 (61,5)	5 (38,5)	13 (100)
	6 (6,6)	85 (93,4)	91 (100)		5 (4,9)	97 (95,1)	102 (100)
	13 (11,3)	102 (88,7)	115 (100)		13 (11,3)	102 (88,7)	115 (100)
HCV testiranje	HBV testiranje			HBV cijepljenje	HBV testiranje		
	DA	NE	Ukupno		DA	NE	Ukupno
	9 (69,2)	4 (30,8)	13 (100)		20 (51,3)	19 (48,7)	39 (100)
	15 (14,7)	87 (85,3)	102 (100)		4 (5,3)	72 (94,7)	76 (100)
	24 (20,9)	91 (79,1)	115 (100)		24 (20,9)	91 (79,1)	115 (100)
HBV cijepljenje	HCV testiranje						
	DA	NE	Ukupno				
	11 (28,2)	28 (71,8)	39 (100)				
	2 (2,6)	74 (97,4)	76 (100)				
	13 (11,3)	102 (88,7)	115 (100)				

Oni koji su se testirali na HIV, češće se testiraju i na hepatitis B (29,2% u odnosu na 6,6%). 93,4% onih koji se nisu testirali na HIV, nisu testirani ni na hepatitis B.

Od onih koji su se testirali na HIV, veći je broj njih koji su testirani i na hepatitis C (61,5% u odnosu na 4,9%). Zanimljivo, 95,1% uzorka se nije testiralo niti na HIV, niti na hepatitis C.

Naravno, testiranje na hepatitis B povećava šansu da je osoba testirana i na hepatitis C (69,2% u odnosu na 14,7%). No, manji je postotak onih koji nisu testirani niti na jedan od virusa (85,3%) u odnosu na HIV testiranja.

Od onih koji su testirani na hepatitis B, više od pola ih se cijepilo (51,3%), no većina uzorka nije učinila niti jedno niti drugo (94,7%). Sličnu povezanost pokazuje i testiranje na hepatitis C i cijepljenje protiv hepatitisa B.

RIZICI I TESTIRANJE

RIZICI I TESTIRANJE										
HBV testiranje	Kontakt s tuđom krvlju				HBV cijepjenje	Kontakt s tuđom krvlju				
	DA	NE	Ukupno			DA	NE	Ukupno		
	DA (%)	6 (25,0)	18 (75,0)			24 (100)	DA (%)	8 (20,0)	32 (80,0)	40 (100)
	NE (%)	6 (6,6)	85 (93,4)			91 (100)	NE (%)	4 (5,3)	72 (94,7)	76 (100)
	Ukupno	12 (10,4)	103 (89,6)			115 (100)	Ukupno	12 (10,3)	104 (89,7)	116 (100)
HCV testiranje	Da li ste ikada bili na operativnom zahvatu?				HIV testiranje	Da li ste ikada bili na operativnom zahvatu?				
	DA	NE	Ukupno			DA	NE	Ukupno		
	DA (%)	11 (84,6)	2 (15,4)			13 (100)	DA (%)	12 (92,3)	1 (7,7)	13 (100)
	NE (%)	47 (46,1)	55 (53,9)			102 (100)	NE (%)	47 (45,6)	56 (54,4)	103 (100)
	Ukupno	58 (50,4)	57 (49,6)			115 (100)	Ukupno	59 (50,9)	57 (49,1)	116 (100)

Što se rizika tiče, oni koji su bili u kontaktu s tuđom krvlju se češće testiraju na hepatitis B (25,0% u odnosu na 6,6%). Oni koji su bili u kontaktu s tuđom krvlju, vjerojatnije su i cijepjeni protiv hepatitisa B (20% u odnosu na 5,3%), no većina ih nije imala niti rizik, niti je cijepjena (94,7%).

Od onih koji su bili na operativnom zahvatu, veći je udio onih koji su testirani na hepatitis C (84,6% u odnosu na 46,1%). No, operacija prije 1993. godine se ne povezuje sa testiranjem na hepatitis C. Također se za one koji su bili na operativnom zahvatu povećava udio HIV testiranja (92,3% u odnosu na 45,6%).

RIZICI

RIZICI								
Kontakt s tuđom krvi	Dijeljenje oštih higijenskih predmeta		Ukupno	Dijeljenje oštih higijenskih predmeta	Odnos sa slučajnim partnerom		Ukupno	
	DA	NE			DA	NE		
	DA (%)	9 (75,0)	12 (100)		DA (%)	2 (28,6)	5 (71,4)	7 (100)
	NE (%)	4 (3,8)	100 (96,2)		104 (100)	NE (%)	6 (5,6)	101 (94,4)
Ukupno	7 (6,0)	109 (94,0)	116 (100)	Ukupno	8 (7,0)	106 (93,0)	114 (100)	
Nezaštićeni spolni odnos u zadnjih 6 mjeseci	Tetovaža ili piercing		Ukupno	Odnos sa slučajnim partnerom	Tetovaža ili piercing		Ukupno	
	DA	NE			DA	NE		
	DA (%)	37 (77,1)	48 (100)		DA (%)	3 (37,5)	5 (62,5)	8 (100)
	NE (%)	5 (7,4)	63 (92,6)		68 (100)	NE (%)	12 (11,3)	94 (88,7)
Ukupno	16 (13,8)	100 (86,2)	116 (100)	Ukupno	15 (13,2)	99 (86,8)	114 (100)	
Odnos sa slučajnim partnerom	Nezaštićeni spolni odnos u zadnjih 6 mjeseci?		Ukupno	Operacija prije 1993.	Da li ste ikada bili na operativnom zahvatu?		Ukupno	
	DA ((%))	NE ((%))			DA (%)	NE (%)		
	DA (%)	8 (100) ((17,0))	8 (100) ((7,0))		DA (%)	24 (100) ((40,7))	24 (100) ((20,7))	
	NE (%)	39 (36,8) ((83,0))	67 (63,2) ((100))		106 (100) ((93,0))	NE (%)	35 (38,0) ((59,3))	57 (62,0) ((79,3))
Ukupno	47 (41,2) ((100))	67 (58,8) ((100))	114 (100) ((100))	Ukupno	59 (50,9) ((100))	57 (49,1) ((100))	116 (100) ((100))	
Operacija	Transfuzija		Ukupno					
	DA	NE		DA (%)	NE (%)	Ukupno		
	DA (%)	43 (72,9)	59 (100)	DA (%)	27,1	40,7	27,1	
	NE (%)	4 (7,0)	53 (93,0)	57 (100)	NE (%)	7,0	93,0	7,0
Ukupno	20 (17,2)	96 (82,8)	116 (100)	Ukupno	20 (17,2)	96 (82,8)	116 (100)	

Dijeljenje oštih higijenskih predmeta (uključujući i četkicu za zube) i kontakt s tuđom krvi dovodi se u vezu na način da većina osoba nije imala jedan od ova dva rizika. Slično vrijedi za dijeljenje oštih higijenskih predmeta i odnos sa slučajnim partnerom.

Nezaštićeni spolni odnos u posljednjih 6 mjeseci povezuje se sa imanjem tetovaže ili piercinga (22,9% u odnosu na 7,4%).

Također, odnos sa slučajnim partnerom češći je kod osoba koje se tetoviraju ili imaju piercing (iako je njihov broj u ovom uzorku mali). Osim toga, od onih koji su imali nezaštićeni spolni odnos u posljednjih 6 mjeseci (41,2%), njih 17% je taj odnos imalo sa slučajnim partnerom. No, 63,2% osoba nije bilo u ovakvom riziku te je ukupno gledajući 7% njih imalo odnos sa slučajnim partnerom.

Od onih koji su bili na operativnom zahvatu, 27,1% je primio transfuziju, a 40,7% je tu operaciju imalo prije 1993. godine.

PREPORUKE:

Potrebno je pojačati kampanju na testiranja na virusne hepatitise sa posebnim naglaskom na rizike prijenosa virusa, pogotovo operacija prije 1993. godine, transfuzija, kontakt s tuđom krvi te nezaštićeni odnosi sa slučajnim partnerom. Bilo bi korisno da te kampanje budu sustavne. Dodatni prijedlog je naglasiti jedan od rizika u svakoj godini kampanje i pritom uputiti osobe da se jave civilnom sektoru ili zdravstvenim institucijama po dodatne informacije. Takvo informiranje može biti dodatni oblik edukacije, koje potiču odlazak na testiranje. Ključni cilj kampanje je osobu zainteresirati za dodatno informiranje.

Kako se operacija prije 1993. godine ne povezuje sa odlaskom na testiranje na hepatitis C, dodatni prijedlog je da takva kampanja bude fokus iduće godine, sa naglaskom na okolnosti operacija koje su mogle biti rizične, jer će puna informacija vjerojatnije zainteresirati osobu za dodatno informiranje.

Kako se virusni hepatitisi mogu prenijeti unutar obitelji ili suživotu, dodatni prijedlog je usmjeriti kampanju ne samo na osobu, već naglasiti najbližu okolinu kao subjekt mogućeg rizika. ako osoba sama svoj rizik procjenjuje nisko, možda će s većom lakoćom procjenjivati rizik bliske osobe i potaknuti razgovor o odlasku na testiranje.

Potrebne su sustavne edukacije populacije o virusnim hepatitisima jer se povezuju sa odlaskom na testiranje ne samo hepatitisa B i C, već i sa HIV testiranjem. Možda bi bilo korisno uz sadašnju ponudu besplatnog i anonimnog HIV testiranja uvesti takvo sustavno testiranje i za virusne hepatitise. Posebna kampanja mogla bi se usmjeriti na spolno aktivno stanovništvo sa jakim naglaskom na asimptomatski karakter ovih infekcija.

Prema posljednjim podacima za HIV, 30%-40% osoba koje su na liječenju dolaze preko centara za besplatno i anonimno testiranje. Potrebno je učiniti više kako bi se pacijenti otkrivali još u asimptomatskim fazama.

Treba naglasiti kako ovaj uzorak nije obuhvatio niti jednog ovisnika opojnih droga, no u Republici Hrvatskoj za aktivne ovisnike već postoje programi smanjenja štete koji su povod za testiranje na hepatitis C, uključujući i vanjske programe pomoću kojih se ova skupina pod povećanim rizikom testira.

Veliki nedostatak ovih podataka je što nisu obuhvaćene osobe koje su bile na transplantaciji ili dijalizi. Prijedlog je dodatno istraživanje odlaska na testiranje onih koji su bili u riziku.

Prekriži hepatitis B, prekriži hepatitis C

